

ТНПУ
MAGISTERIUM

нема. Слід ще раз повторити завдання, але якщо і надалі не відбуваються ніякі дії з боку дитини, то ви берете її руку і підводите в сторону зубної щітки, різьба тюбика щоб була 0,3-0,5 см. над ворсистю частиною зубної щітки. Таким чином це слугує підказкою для дитини, що вона має витиснути зубну пасту. Кожна людина щонайменше навик особистої гігієни ротової порожнини використовує двічі на день.

Робота педагогів, а також батьків має бути спрямована на те, щоб максимально навчити дитину виконувати елементарні дії, з якими вона стикатиметься кожного дня та які є базовими для забезпечення її нормального функціонування.

Список використаних джерел:

1. Максименко Н. Виховання навичок самообслуговування, праці в дошкільників з порушенням слуху. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32307694.pdf>.
2. Галецька Ю. В. Дослідження сформованості навичок особистої гігієни у дітей з помірними та тяжким ступенем інтелектуального порушення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Київ. 2019.
3. Швайка. Л. А. Організація трудової діяльності в дитячому садку. Х.: вид. група Основа 2, 2008. 187 с.

Лісова Л. А.
магістрантка групи мСАГ-11
факультет педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка
Науковий керівник:
Горішна Н. М., к. п. н., доцент

**ЗМІСТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З
ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ**

Актуальність теми дослідження. Серед найбільш цікавих і загадкових явищ природи дитяча обдарованість традиційно посідає одне з провідних місць. Проблеми її сутнісних характеристик, засобів діагностики, технологій розвитку хвилюють філософів, педагогів, психологів досить тривалий час.

Відомий дослідник В. Штерн під обдарованістю розумів здатність свідомості пристосувати людину до нових вимог. Ідея цілісного підходу розвивалася Л. Гуровою, Н. Лейтесом, Г. Мелхером, В. Моляко. Виходячи з теоретичної моделі обдарованості як складного утворення, Б. Теплов сформулював основний принцип, яким керувалася більшість дослідників при вивченні явищ обдарованості.

Феномен обдарованості, незважаючи на посилену увагу до нього представників різних галузей наукового знання, все ще залишається мало вивченим та певною мірою, загадковим явищем.

Незаперечною є думка, що в сучасному світі процвітання будь-якої країни безпосередньо залежить від потенціалу обдарованих членів суспільства, яким надана можливість реалізувати його на користь свого народу. Саме освітня галузь покликана цілеспрямовано розвивати цей потенціал, готуючи кожному особистість до ефективної діяльності з перших років життя. Чим раніше починається розвиток здібностей і талантів, тим більше шансів на їх оптимальний розвиток, саме тому так важливо виявити обдарованість дітей на ранньому етапі онтогенезу.

Побудова національної системи освіти в Україні, її докорінне реформування зумовлені необхідністю відтворення та розвитку інтелектуального потенціалу народу. У зв'язку з цим особливої уваги набуває проблема пошуку та розвитку обдарованої особистості, адже за статистикою тільки 2-6% людей можна вважати обдарованими. Тому перспективним вирішенням цієї проблеми може стати організація такого педагогічного процесу, який започаткує методику пошуку й відбору дітей з ознаками обдарованості та створить умови для розвитку їхніх природних здібностей.

Метою статті є визначення і характеристика феномену дитячої обдарованості та особливостей її прояву на певних етапах розвитку.

Виклад основного матеріалу. Зацікавленість природою таланту і геніальності є далеко не новою для історії людства: ще Платон обґрунтував залежність державних успіхів від «селекції» обдарованих індивідів [2, с. 31], а Конфуцій визнав «правильний»

ТНПУ MAGISTERIUM

освітній вплив на людину, пропонуючи відбирати та інтенсивно розвивати талановитих дітей.

Найвідомішим і найпоширенішим у західній науці є визначення обдарованості, запропоноване відомим німецьким психологом і філософом В. Штерном, який розумів обдарованість як загальну здатність індивіда свідомо орієнтувати своє мислення на нові вимоги, як загальну здатність психіки пристосовуватися до нових завдань і умов життя [9, с. 45-57]. Всупереч тому, що цей підхід зазнавав критики ще на початку ХХ ст., на сьогодні він залишається одним із провідних у сучасному трактуванні даної проблеми.

Поняття обдарованості не має усталеного визначення. Під обдарованістю традиційно розуміють сукупність загальних і спеціальних здібностей дитини, завдяки чому вона досягає того рівня, який дає їй змогу легко впоратися з діяльністю і відрізнятись від загальної маси інших дітей. О. Матюшкін розглядає обдарованість як загальну передумову творчого розвитку і становлення творчої особистості. На його думку, обдарованість утворює єдину інтегральну структуру, яка виявляється на всіх етапах індивідуального розвитку і складається з певних структурних компонентів. До них належать:

- 1) домінуюча роль пізнавальної мотивації вже в ранньому дитинстві;
- 2) дослідницька творча активність, що виявляється у винайденні нового, у постановці та розв'язанні проблем;
- 3) можливість досягнення оригінальних рішень;
- 4) можливість прогнозування і передбачення;
- 5) здатність до створення ідеальних еталонів, що забезпечують високі інтелектуальні, естетичні, моральні оцінки [13].

Запропонована концепція О. Матюшкіна дає можливість використовувати накопичений науковий матеріал для психологічної допомоги обдарованій дитині, психологічної підготовки творчого вчителя, здатного допомогти творчим учням, психологічної допомоги батькам, вихователям творчих дітей.

З позицій функціонального підходу обдарованість досліджували В. Вундт, Е. Імена, Д. Мілль, Т. Цигон та інші

ТНПУ MAGISTERIUM

науковці, які досить тривалий час розглядали її як інтелектуальну і виміряли тестами інтелекту.

Становлення інтегративного підходу до вивчення проблеми обдарованості тісно пов'язано з іменами Е. Клапареда, В. Штерна та інших.

Особливий інтерес з погляду інтегративного підходу до розробки проблеми обдарованості являє «теорія інтелекту» Дж. Гілфорда. Вона є однією з фундаментальних серед багатьох психолого-педагогічних концепцій (діагностики прогнозування та розвитку обдарованих дітей) у зарубіжній педагогічній теорії та практиці. Розглядаючи інтелект як інтегральну особистісну властивість, Дж. Гілфорд не обмежується вузьким уявленням про нього, на відміну від деяких його попередників. Він знаходить спільні фундаментальні риси для численних реальних проявів (факторів) інтелекту і на цій основі класифікує їх.

Прояви обдарованості характеризуються значною індивідуалізованістю, що виявляється у своєрідному поєднанні різних сфер психіки в обдарованій людині. При цьому в розвитку обдарованих дітей умовно можна виділити дві полярні групи: одна – це діти з гармонійним розвитком пізнавальних, емоційних, регуляторних, психомоторних, особистісних та інших сторін психічного розвитку; друга (переважно особливо обдаровані діти) – це діти, психічний розвиток яких відзначається дисбалансом (дисгармонійністю) щодо рівня сформованості вказаних сторін. Наприклад, дитина з високорозвиненим інтелектом може відзначатися емоційною нестабільністю, заниженою або, навпаки, завищеною самооцінкою тощо. Прояви обдарованості багатогранні, її оцінюють за такими критеріями: за широтою прояву – загальна або спеціальна; за типом діяльності, якій надається перевага, – інтелектуальна, динамічна, творча, художня, психомоторна, технічна, лідерська і т. ін.; за характером прояву – очевидна й прихована; за часовими характеристиками – обдарованість за нормального темпу розвитку або з його випередженням (вундеркінд (від нім. Wunderkind – «диво дитина») – термін, який використовували у ХУІІІ ХІХ століттях для характеристики дітей, які відзначалися надзвичайною обдарованістю); за віковими особливостями прояву – стабільна або скороминуща; за особистісними гендерними (соціально

ТНПУ MAGISTERIUM

статевими) особливостями, за інтенсивністю прояву.

За твердженням психолога Д. Богоявленської, сьогодні не існує універсального, визнаного прийнятого вченими єдиного науково обґрунтованого поняття обдарованості: обдарованість – це індивідуальні психологічні ресурси особистості, які закладені природою; обдарованість – досить складна за своєю природою психологічна якість дитини, де вирішальною є мотивація; обдарованість – це комплексне явище психіки людини, яке включає єдність інтелекту, творчості й мотивації.

Відтак, обдарованість – це високий рівень здібностей людини, що дозволяє їй досягти особливих успіхів у певній галузі діяльності. Розрізняють загальну і спеціальну обдарованість. Загальна розумова обдарованість виявляється в оволодінні усіма видами діяльності, для успішного здійснення яких необхідні певні розумові якості. Спеціальна обдарованість пов'язана з певними видами діяльності, в яких вона найбільше розвивається [8].

Відповідно до психологічних особливостей прояву обдарованості виокремлюють три групи дітей: група «епізодичної» обдарованості (випадкове виявлення і неусвідомлена здатність виконувати певну діяльність краще від інших); група «ситуативної» обдарованості (психічний стан, за якого проживання творчого акту відбувається, ніби одночасний «спалах», і пізнавальної, і емоційної, і поведінкової сфер особистості); група «стабільної» обдарованості (обдарованість є особистісною якістю й опосередковує всю життєдіяльність індивіда).

Наявні в психології матеріали дають змогу виокремити три категорії обдарованих дітей.

Перша категорія – діти з надзвичайно високим загальним рівнем розумового розвитку за інших рівних умов. Таких дітей відносно більше серед дошкільнят та молодших школярів.

Друга категорія – діти з ознаками спеціальної розумової обдарованості, наприклад, із нахилами до математики або іншої галузі науки. Таких учнів більше серед підлітків.

Третя категорія – діти, які хоча і не досягають із якихось причин успіхів у навчанні, але дуже активні в пізнанні, оригінальні за психічним складом, непересічними розумовими

ТНПУ MAGISTERIUM

резервами. Це випадки, коли можна говорити про потенційну, або «приховану», обдарованість. Розумові здібності таких учнів нерідко розкриваються вже у старшому шкільному віці.

Одразу слід зауважити, що зазначені ознаки обдарованості відносні. Так, обдарована дитина може бути допитливою, а може й не проявляти цієї риси. Крім того, обдарованість досить часто плутають з успіхами в конкретних дисциплінах. Але ці успіхи можуть бути ситуативними і досить часто пояснюються внутрішньо значимою мотивацією на досягнення успіху. При цьому учень здатен багато й наполегливо займатися і навіть досягати високого рівня у вивченні дисциплін, однак це зовсім не буде свідченням його обдарованості. І навпаки, низький чи середній рівень навчальних досягнень з різних предметів, пов'язаний з недостатньою мотивацією до навчання або відсутністю старанності, наполегливості, упертості, зовсім не виключає обдарованості.

Обдарованість, в основному, визначається трьома взаємопов'язаними параметрами: порівняно швидким розвитком пізнання, особливостями психологічного розвитку та певними фізичними характеристиками.

Більшість сучасних дослідників (В. Дружинін, О. Маклаков, Л. Слободянюк, В. Чудновський, В. Юркевич та ін.) схиляються до думки, що основою обдарованості є здібності – це сукупність індивідуально-психологічних особливостей, які є умовою успішного, високоякісного виконання людиною певної діяльності і зумовлюють різницю в динаміці володіння потрібними для неї знаннями, вміннями і навичками.

Ступенями розвитку здібностей є обдарованість, талант і геніальність. І якщо геніальність – це доля не багатьох, то здібностями до певних видів діяльності й здатністю до творчості може і повинен оволодіти кожний. У зв'язку з цим видатний психолог А. Маслоу говорив: «Якщо ви навмисно збираєтеся стати менш значною особистістю, ніж дозволяють ваші здібності, я попереджаю, що ви будете глибоко нещасні все життя» [3, с. 124].

Кожна особистість є унікальною, а обдарована особистість є не тільки унікальною, але й надзвичайно своєрідною у виникненні й розвитку, тому вона вимагає особливого підходу.

ТНПУ MAGISTERIUM

Обдарована дитина вирізняється з-поміж інших не вродженими задатками, а тим, що вони стають «локомотивом» для розвитку обдарованості. Для такої дитини примітивні пояснення на заняттях і повернення назад до вже відомого – це шлях до регресії: якщо вона втратить інтерес і мотивацію до всього нового, перестане шукати і заглиблюватися, її здібності не розвиватимуться. Такі діти виявляються вже у дошкільному віці.

Характерними ознаками обдарованих дітей дошкільного і молодшого шкільного віку проявляються в реальній діяльності й можуть бути виявлені на рівні спостереження за його діяльністю. Ознаки явної обдарованості зафіксовані в її визначенні й пов'язані з високим рівнем виконання певної діяльності, зокрема: висока пізнавальна діяльність і розвинутий інтелект, що виходить за межі вікових особливостей; великий словниковий запас; блискуча пам'ять; багата фантазія; творчість; ініціативність; винахідливість; спостережливість; емоційна безпосередність; розвинуте почуття гумору; гостра реакція на несправедливість; високий енергетичний рівень; чітка моторна координація; фізична стабільність; прагнення бути в компанії старших дітей і дорослих тощо.

Разом з тим обдарованість дитини варто розглядати в єдності категорій «можу» і «хочу», тому її ознаки охоплюють два аспекти: інструментальний і мотиваційний. Інструментальний характеризує способи його діяльності, а мотиваційний – ставлення дитини до тієї чи іншої сторони дійсності, а також до власної діяльності.

Процес виявлення категорії «обдарованих» дітей досить складний, оскільки на даний час ще не розроблений єдиний діагностуючий інструментарій для їх виявлення. Проте для здійснення цього процесу досить широко використовуються стандартні діагностичні методи, зокрема:

– для вимірювання інтелекту (рівень когнітивного і мовленнєвого розвитку дитини): шкала інтелекту Станфорд-Біне (вимірювання розумових здібностей як у дітей, починаючи з дворічного віку, так і у дорослих); Векслерівська шкала інтелекту для дошкільників і молодших школярів (WPPSI); Колумбійська шкала розумової зрілості (CMMS); малюнковий тест на інтелект (French); тест призначений для вимірювання загальних розумових

ТНПУ
MAGISTERIUM

здібностей дітей від 3-х до 8 років; Національний тест готовності до школи (MRT); Станфордський тест досягнень для дітей початкової школи; тест загальної підготовленості (К. Most, 1971); шкала дитячих здібностей Маккарті, призначена для тестування дітей у віці від двох із половиною до восьми з половиною років; тест когнітивних здібностей, розроблений Р. Торндайком і Е. Хаген, дає можливість оцінити вербальний і невербальний інтелект; невербальний тест «Прогресивні матриці Дж. Равена»; «Тести інтелектуальних здібностей Р. Кеттела»; тести Г. Айзенка тощо [4];

– для вимірювання креативності (рівень творчості): тести креативності для дітей Дж. Гілфорда (оцінювання дивергентного мислення); «Міннесотські тести творчого мислення» Е. Торренса (МТТМ), призначений для оцінювання творчих здібностей дітей у віці від п'яти років і більше (містить завдання «Створення картин», «Доповнення малюнків» і «Доповнення ліній»); тести Е. Торренса на вербальне творче мислення («Запитай і здогадайся», «Удосконалювання продуктів», «Незвичайне використання», «Незвичайні запитання», «Просто запропонуй»); тест Т. Рукі (виявлення самоспрямованості, гнучкості, оригінальності, швидкості і точності мислення); тест Р. Хофнера і Ю. Хеменвей (вимірювання креативного потенціалу, оригінальності, гнучкості, швидкості й точності мислення за допомогою субтестів: «Написання слів», «Декорація в картинках» та ін.);

– для вимірювання основних рухових навичок (рівень психомоторики): тест Б. Пурдье (перцептивно-руховий розвиток); тест О. Коннора (вправність пальців); тест А. Стромберга (вправність, спритність); Міннесотський тест (швидкість маніпулювання); тест Крауфорда (вправність маніпулювання з дрібними предметами); тест К. Беррі (рухово-зорова координація); тест Д. Арнхейма та У. Сінклера (оцінювання основних рухових навичок для дітей від чотирьох до дванадцяти років: координація роботи очей і рук, контроль або регулювання рухів різної амплітуди);

– для вимірювання соціальної зрілості (соціальної компетентності): Каліфорнійська шкала соціальної компетентності дошкільників (Levine-Elzey); тест призначений для оцінки рівня соціальної компетентності у дітей дошкільного

ТНПУ
MAGISTERIUM

віку (2-6 років); Вайнлендська шкала соціальної зрілості (Doll).

Починати виявлення обдарованих дітей варто з опитування батьків, використовуючи результати їх спостереження за власною дитиною. В ході практичних досліджень необхідно враховувати, що виявлення обдарованих дітей - це достатньо тривалий процес, оскільки пов'язаний з динамікою їх особистісного розвитку. Жодна одноразова процедура діагностування недостатньо ефективна і не може продемонструвати повну картину обдарованості кожної конкретної дитини.

Зміст роботи з розвитку обдарованих дітей має бути спрямована на досягнення таких цілей:

- розвиток здібностей знаходити нові шляхи для рішень;
- сміливість у прийнятті рішень;
- всебічний розвиток дитини з урахуванням його інтересів (емоційний, естетичний, пізнавальний тощо);
- дослідницька діяльність дітей (досліди, пошук інформації в літературі, залучення фахівців вузької галузі знань);
- навчання рефлексії здійсненої самостійно роботи;
- навчання конструктивній поведінці, включаючи заняття з релаксації;
- психологічний «лікбез» усіх учасників виховного процесу;
- організація спільної роботи педагогів-вихователів і батьків.

Сьогодні вже є очевидним, що обдаровані діти вимагають до себе посиленої уваги, специфічних форм і методів розвитку їхніх потенційних можливостей, тому вони потребують допомоги фахівців, які володіють спеціальними знаннями й навичками у сфері роботи з такими дітьми. Саме особистість педагога є одним із вирішальних факторів будь-якого навчання, виховання та розвитку дитини. Не є винятком і взаємодія педагога з обдарованими дітьми, організовуючи яку, необхідно спиратися на такі принципи, як-от: формування взаємодії на основі творчої співпраці (сприяє розвитку комунікативних якостей); організації навчання на основі особистісної зацікавленості дитини, урахуванні її інтересів, здібностей, уподобань (сприяє формуванню пізнавальної активності); подолання труднощів, досягнення мети в спільній діяльності педагога і дитини, самостійній роботі (сприяє вихованню наполегливості, дисциплінованості); вільного вибору форм, напрямів, методів

діяльності (сприяє розвитку творчого мислення, прагнення самостійно вирішувати складні завдання); розвитку системного, інтуїтивного мислення (дисциплінує розум, формує творче мислення); гуманістичного, суб'єктивного підходу до виховання (передбачає абсолютне визнання гідності особистості, її права на вибір, власну думку, самостійний вчинок); створення нового розвиваючого середовища (передбачає тісну співпрацю педагогів, батьків та інших учасників педагогічного процесу).

Висновок. Обдарованість за своїм характером є багатомірним явищем. Для спеціаліста-практика це можливість і разом з тим необхідність більш глибоко подивитися на своєрідність обдарованості кожної дитини, на можливості розкриття її природного дарування. Важливо, щоб таких дітей з раннього дитинства оточували люди, які розуміють природу даного феномену.

На сьогодні це питання фактично залишається відкритим і перспективним для подальших досліджень у різних напрямках, оскільки на даному етапі розвитку психолого-педагогічної науки науковці в основному вивчають феноменологію дитячої обдарованості, з'ясовують її структурні компоненти, відбирають адекватні методи діагностики і створюють індивідуальні програми розвитку обдарованості в дитячому віці.

Список використаних джерел:

1. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: монографія. Житомир: ЖДУ, 2005. 462 с.
2. Малихіна О. Є. Підготовка майбутніх вчителів до роботи з обдарованими учнями. Збірник наукових статей. 2018. С. 149-153. DOI: 10.26697/9786177089017.2018.149.
3. Мовчан В. В. Особливості роботи сільського вчителя географії з обдарованими учнями. Наукові записки Сум ДПУ імені А.С.Макаренка. Географічні науки. 2018. № 9. С. 230-236. DOI: doi.org/10.5281/zenodo.1229646.
4. Лавриченко Н. М. Обдаровані учні з подвійною неординарністю. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2019. № 39. С. 156-164. DOI: 10.31376/2410-0897-2019-1-39-156-164.
5. Панчук Н. Психологічні особливості особистості обдарованої дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

- Збірник наукових праць. 2019. Ч. 1, № 26. С. 335-340. DOI: 10.32626/2309-9763.2019-27.335-340.
6. Антонова О. Є. Андрагогічні засади побудови моделі формування готовності вчителів до розвитку академічної обдарованості старшокласників. *Андрагогічний вісник: Наукове електронне періодичне видання*. 2015. № 6. С. 141-155.
  7. Беленька Г. В. Завдання та зміст педагогічної просвіти батьків обдарованих дітей. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. № 3 (10). С. 15-17.
  8. Бабкова Т. В., Тесленко О. В., Черничко В. В. Методичні аспекти організації роботи із здібними та обдарованими учнями в однопрофільному загальноосвітньому навчальному закладі. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2014. № 36. С. 34-40.
  9. Костю С. Ю. Робота з обдарованими дітьми: навч. метод. посіб. Мукачево, 2017. 81 с.
  10. Терещенко Л. Психологічні особливості виховання обдарованих дошкільників. URL: <http://www.nbuiv.gov.ua/>. (дата звернення: 25.09.2020).

Лужецька А. Р.
магістрантка, групи МСР-21
факультет педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка
Науковий керівник:
Слозанська Г. І., д. п. н., професор

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА

Актуальність теми дослідження. Щороку більше 1 000 000 жінок в Україні страждають від домашнього насильства, при цьому за допомогою звертаються лише 10%, приблизно 115 000 постраждалих. Переважна більшість вирішує мовчати. Це зумовлено низкою стереотипів, які передаються із покоління в покоління, міфів, які побутують у суспільстві та зневірою, яку відчують постраждалі. Комплексна цілеспрямована та системна діяльність щодо подолання гендерно зумовленого насильства в Україні розпочалась у 2015 році. Гендерно зумовлене насильство